

Studii critice asupra romanului românesc din sec. al XIX-lea

Drd. Nineta MILEA (BĂRBĂTESCU)
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *The objective of this article is that, starting from the existing research papers in the specialized literature, to present, from a critical perspective, the beginnings of the Romanian novel, also known some under other names, such as: novel, romance, novel, novelist writings. The premises of the publication of the Romanian novel were created with the help of foreign novels, present in the form of translations or in the original, which, on the one hand stimulated the public interest in this literary genre, and on the other hand modeled the artistic technique of the Romanian writers, interested in completing literature, with the absent genres. In the middle of the 19th century, the Romanian novel appeared. The moment is appreciated differently by the critics: late, if we refer to the European literatures, but also in time, if we refer to the particularities of the establishment of the modern Romanian literature, which until then made an effort to "develop the linguistic tool" and "experiment fiction-type creation". [Paul Cornea] The flowering period of this genre led to the appearance of several categories of novels, such as: outlaw, moral, social, rural, historical and erotic.*

Keywords: *the literature of the 19th century, the beginnings of the Romanian novel, the premises of the novel's appearance, types of writings, aspects visions.*

Ion Ghica, în *Convorbiri economice*, făcea următoarea afirmație: „Numai literatura poate exprima cu esactitate starea intelectuală și morală a unei epoci, căci ea este forma sub care se înregistrează ideile, credințele și cunoștințele unei națiuni, numai ea poate da cunoștință precisă a raporturilor ce există între oameni și lucrurile unui timp cu ideile cele adevărate”.¹³⁷ Economistul și omul politic era adeptul dezvoltării moderne a României pornind de la specificul național și tradiții.

Termenul de *literatură* folosit astăzi era denumit în trecut prin cuvântul *poezie*. Platon a oferit o definiție a literaturii în *Republica*, secolul IV, î. Hr: literatura (poesis în accepțiunea epocii) este *mimensis*, adică imitarea realității. Această idee a fost preluată și îmbogățită de Aristotel, elevul lui Platon, care afirma că poezia/literatura este arta imitației (mimens) care se slujește de cuvinte. Poetul latin Quintus Horatius Flaccus (Horațiu) în *Ars Poetica*

---

¹³⁷ Ion Ghica, *Convorbiri economice*, 1860, apud. Mircea Angheliescu, *O istorie descriptivă a literaturii române*, Editura Tracus Arte, București, 2019, p. 15.

contribuie la lărgirea sferei definiției adăugând utilitate literaturii: instruirea publicului prin promovarea idealurilor morale pornind de la delectarea estetică.

Definiția literaturii se schimbă în fiecare epocă întrucât este un concept relațional. Până în secolul XIX, literatura îngloba toate scrierile. La sfârșitul aceluiași secol s-a produs o *ruptură* în gândirea occidentală privind abordarea acestui concept, literatura fiind pentru grupul *Tel Quel*¹³⁸, în primul rând limbaj. „Nu este oare firesc ca știința limbajului să se intereseze de ceea ce este incontestabil, limbaj, adică textul literat”¹³⁹. O altă abordare, actuală, o oferă Christopher New, în *Philosophy of Literature. An Introduction*, care afirmă: „literatura cuprinde acele scrieri cu proprietatea/proprietățile de literaritate”¹⁴⁰, adică cele care prin calitatea lor au capacitatea a *produce valoare literară*¹⁴¹. Accepțiunea noțiunii de literatură a fost sintetizată de Adriana Marino¹⁴² în 7 sensuri de bază.

În România, literatura „s-a născut cu destulă dificultate și cu mare întârziere”¹⁴³, ea fiind înțeleasă ca tot ce este scris, beletristica delimitându-se greu. Ea a apărut în momentul în care literaturile occidentale trecuseră deja printr-o „epocă de aur”, decalajul fiind dat de valoarea operelor literare deja existente în occident. Acestei literaturi îi lipseau limba de circulație „Cu o limbă literară nefixată, despărțită în dialecte provinciale, fiecare încredințat de puterea sa absorbantă...nu se puteau întruni condițiile prielnice creației artistice”¹⁴⁴, notorietatea, tradiția, experiența „scriitorii noștri nu au trecut printr’o «criză» morală, de esență faustică, demoniacă sau egoistă, ca urmașii spirituali al lui Goethe, Byron sau Chateaubriand, din alte țări”¹⁴⁵.

În jurul anului 1400, după o existență a literaturii populare orale născută odată cu poporul român, apare literatura română scrisă. Conform opiniei exprimată de Al. Piru, literatura veche (sec.XV – XVIII) a fost dominată de

---

¹³⁸ O revistă trimestrială apărută în primăvara lui 1960 la Paris care, așa cum precizau redactorii într-o caracterizare din 1965 era „o revistă care aduce un punct de vedere nou asupra literaturii de ieri și de azi. O revistă care orientează literatura de mâine”.

¹³⁹ R. Barthes, *Langages*, nr. 12/1968, p. 3 *apud.* R. Barthes, J. L. Baudry, J. Derrida – Pentru o teorie a textului, Editura Univers, București, 1980, p.12.

¹⁴⁰ Christopher New, *Philosophy of Literature. An Introduction* *apud.* 2020 <https://www.observatorcultural.ro/articol/ce-este-literatura/>, Articol accesat la data de 12 iunie.

¹⁴¹ Ibidem

¹⁴² Adriana Marino, *Biografia ideii de literatură*, vol 6, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000.

¹⁴³ Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, Editura Polirom, Iași, 2017, p 29.

¹⁴⁴ Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu . *Istoria literaturii moderne*, Editura Casa Școalelor, București, 1944, p. 10.

¹⁴⁵ Șerban,Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Op. cit.*, p. 7.

traduceri de cărți religioase din limba slavonă în limba română și de „rudimente ale literaturii originale, narațiuni, caracterizări și portrete, tablouri și descripții, reflecții și atitudini morale, întâile exerciții de compunere în limba vie a poporului”¹⁴⁶, suplinind „lipsa unei literaturi de imaginație proprie, formând gustul literar”. Primele scrieri erau caracterizate de „neglijență de stil” și „crudități ale limbajului” [Paul Cornea] datorate faptului că, unii dintre ei nu și-au conceput scrierile ca „opere”, ci ca pe niște întâmplări, iar „statutul de «literatură» le-a fost conferit de posteritate, printr-un act de valorificare retrospectivă”.¹⁴⁷ Literatura până la 1821 este caracterizată de Nicolae Iorga astfel: „literatura noastră are un neprețuit element de vioiciune, care lipsește adeseori de la celelalte literaturi”¹⁴⁸.

Deși mijloacele tehnice au crescu ca număr, literatura română a secolului al XVIII-lea a stagnat. Schimbarea semnificativă, trecerea la epoca de tranziție premoderna (1780-1829) s-a produs spre 1790 cu ajutorul fraților Văcărești care „au așternut calea pentru o nouă etapă în literatura română...în poezia lor este vizibilă influența temelor și formelor folclorice.”¹⁴⁹ Referindu-se la această perioadă Paul Cornea afirmă că, deși încercările de literatură originală sunt *timide*, iar *creația literară profană a epocii a fost confundată cu opera Văcăreștilor* „ar fi profund greșit să evaluăm lucrările nefavorabil”¹⁵⁰. Tot în această perioadă, o contribuție importantă a avut Școala Ardeleană care a descoperit latinitatea limbii române și a „pus bazele teoretice ale disputei asupra identității naționale care se va dezlănțui în secolul al nouăsprezecelea și va continua pînă târziu, în secolul al douăzecele”¹⁵¹.

Al. Piru afirmă: „Apariția ideii romanității poporului român și a latinității limbii sale, ca și aceea a originii comune a tuturor românilor trebuie puse pe seama influenței umanismului, a studiului limbii latine și a autorilor clasici”¹⁵².

---

¹⁴⁶ Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Editura Univers, București, 1981, p. 14.

¹⁴⁷ Paul Cornea, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780 - 1840*, Editura Minerva, București, 1972, p.86.

¹⁴⁸ Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești*, Editura Litera, Chișinău, 1998, p. 157.

¹⁴⁹ Virgil Nemoianu, *Îmblânzirea romantismului. Literatura europeană și epoca Bidermeier*, Editura Minerva, București, 1998, p.176.

¹⁵⁰ Paul Cornea, D. Păcurariu, *Curs de Istoria literaturii române*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1962, p.32.

¹⁵¹ Virgil Nemoianu, *Îmblânzirea romantismului. Literatura europeană și epoca Bidermeier*, Editura Minerva, București, 1998, p.177.

¹⁵² Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Editura Univers, București, 1981, p. 15.

Referindu-se la aceeași problematică, Șerban Cioculescu afirma: „Renașterea noastră literară coincide cu redeşeptarea conștiinței naționale”.¹⁵³

Debutul perioadei moderne (1830-1862)¹⁵⁴ este prezentat de Șerban Cioculescu astfel: „Literatura noastră din secolul trecut începe să se afirme abia cu generația de la 1830, când romantismul francez, cu prestigiul său continental, pătrunzând și pe la noi, săvârșește o prefacere oarecum miraculoasă a versului, nedesprins până atunci de tiparul mecanic al ritmului popular sau chiar din pasta cleioasă a prozaismului.”¹⁵⁵ Aceeași perioadă este caracterizată de Paul Cornea ca: „procesul de autocunoaștere a națiunii și integrare în mecanismul lumii moderne se conjugă cu impulsul energetic de instituționalizare a culturii, voința de a spune și mijloace de a vorbi.”¹⁵⁶

După anul 1830, când romantismul domina spațiul literar are loc un *proces de profesionalizare a scrisului* [Paul Cornea] : „din categoria largă de «autor» tinde să se desfacă o categorie mai îngustă, dar specifică, aceea de «scriitor», iar din aria enormă și difuză a literaturii înțeleasă medieval, ca totalitate a ceea ce se scrie (deci lingvistică, politică, etică, istoriografie etc), se separă domeniul beletristicii”.¹⁵⁷

La mijlocul secolului al XIX-lea, a apărut romanul românesc, cunoscut și sub alte denumiri: roman, romanț, romans, scrieri romanțiere. Paul Cornea afirma că *nașterea romanului românesc* nu este sinonimă cu scrierea primului roman sau scrierea primului roman de succes, ci se referă la apariția ca specie literară.¹⁵⁸ Această apariție se consideră a fi tardivă prin raportare la alte literaturi europene, dar raportat la particularitățile constituirii literaturii române moderne nu: „În raport cu preliminariile literaturii române moderne, care se plasează în jurul lui 1830, cu apariția nuvelei (1838), a comediei (1833), a dramei istorice (1837), publicarea celui dintâi roman, la 1845, nu are de ce surprinde: decalajul este nesemnificativ, vârsta istorică a primelor experimente e aceeași pentru toate genurile”.¹⁵⁹ Evoluție inițială a romanului românesc „își află motivarea în procesul de instituționalizare a literaturii (întemeierea editurilor, profesionalizarea scrisului, formarea unei clientele stabile, extinderea relațiilor

---

¹⁵³ Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu *Op. cit.*, p. 8.

¹⁵⁴ Periodizare a literaturii preluată din Al. Piru, *Op. cit.*

¹⁵⁵ *Ibidem*, p. 7.

¹⁵⁶ Paul Cornea, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780 - 1840*, Editura Minerva, București, 1972., p. 267.

¹⁵⁷ Paul Cornea, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780 - 1840*, Editura Minerva, București, 1972, p. 525.

¹⁵⁸ Paul Cornea, *Regula jocului*, Editura Eminescu, București, 1980, p. 263.

¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 270.

bănești)»¹⁶⁰. În opinia aceluiași autor, dintre toate genurile literare, romanul este condiționat *de numărul și de exigențele cititorilor*.

Referindu-se la această specie literară, Nic. N. Munteanu aprecia că „o întâie înfățișare pe care a luat-o romanul românesc”¹⁶¹ a fost traducerea din franceză, iar O. Goga, într-un discurs despre literatura la Academia Română, spunea că „e un gen literar fără origini la noi care acaparează prea mult publicul”. Rol important în apariția romanului a avut și influența culturală franceză care s-a manifestat prin împrumuturile neologice, prin importul de genuri literare, prin romanele în franceză sau traduceri care „au pregătit gustul pentru literatura românească”.¹⁶² Același autor afirma că traduceriile „au fost luate drept modele de către scriitorii români care și-au încercat puterile”.¹⁶³

Termenul *roman*, conform aprecierii lui Nic. N. Munteanu vine din limba populară romanică *langue romane (lingua romana)* în care erau scrise niște povestiri din care s-a dezvoltat apoi romanul.¹⁶⁴ *Propășirea, (Foaie Științifică și literară)*, o importantă publicație românească din secolul trecut, definea romanul astfel: „În țara noastră romanul nu e bine cunoscut ca compunere originală, însă acest nume se dă la compunerile ce au întindere mai mare decât novelele”¹⁶⁵. În *Vocabular franțezo-românesc* se afirmă că nuvela este „romanț foarte scurt”¹⁶⁶. Pornind de la această afirmație, Paul Cornea concluzionează că „romanul e o nuvelă lungă”¹⁶⁷ ce „extinde în suprafață ori în adâncime”¹⁶⁸. Autorul dorește să evidențieze nu doar aspectul cantitativ al romanului ci și complexitatea lui dată de numărul de personaje, de întâmplări, relațiile dintre personaje și mediul ambiant. Cantitatea și complexitatea diferă de la o epocă la alta, iar scrierea trebuie analizată prin raportare la contextul socio-cultural.

În epocă, această noțiune nu era clară. Acest lucru se observa din titlurile romanelor: primul roman românesc *Elvira sau amorul făr` de sfârșit* (1845), era autointitulat roman original, al doilea, *Radu al VII-lea de la Afumați* (1846), se

---

¹⁶⁰ Ibidem, p 264.

¹⁶¹ Nic. N. Munteanu, *Aspecte și direcții în romanul românesc de la primele începuturi până azi*, Editura Oficiul de librărie, București, 1937, Cap. III, , p. 2.

¹⁶² Teodor Vârgolici, *Aspecte ale romanului românesc din secolul al XIX-lea*, Editura Eminescu, București, 1985, p. 27.

¹⁶³ Ibidem, p. 31.

¹⁶⁴ Nic. N. Munteanu, *Aspecte și direcții în romanul românesc de la primele începuturi până azi*, Editura Oficiul de librărie, București, 1937 Cap. III , p. 12.

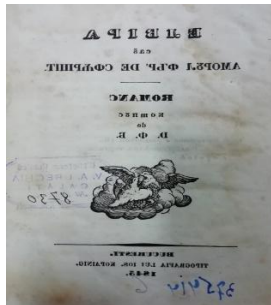
¹⁶⁵ Coord. Paul Cornea, *Propășirea, Foaie științifică și literară*. Editura Minerva, București, 1980, nr. 29, din 30 iulie 1844, p. 487.

¹⁶⁶ P. Poenaru, F. Aaron, G. Hill, *Vocabular franțezo-românesc apud. Paul Cornea, Regula jocului*, Editura Eminescu, București, 1980, p. 267.

¹⁶⁷ Paul Cornea, *Regula jocului*, Editura Eminescu, , București, 1980, p. 267.

¹⁶⁸ Ibidem, p. 267.

denumeste „nuvelă istorică scoasă din istoria Țării Românești a veacului XVI-lea.”.

Anul 1855, este reper pentru evoluția romanului românesc fiind bogat în producții de acest gen. Pe primul loc este romanul *Manoil*, subintitulat „roman național” scris de Dimitrie Bolintineanu,

urmat de *Aldo și Aminta sau Bandiții* scris de Boerescu Constantin

Până în 1870, romanul românesc a evoluat inaugurând romanul istoric, romanul social, romanul sentimental și de moravuri, romanul „de mistere”, cu tendință critică, moralizatoare, fără a trece în zona prostului gust a „maculaturii de senzație” [Vârgolici, Teodor] după, „traectoria romanului românesc suferă o

serie de sinuozități și devieri în perimetrul excrescențelor non-literare care-i îngreunează evoluția normală”¹⁶⁹.

BIBLIOGRAFIE:

Anghelescu, Mircea, *O istorie descriptivă a literaturii române*, Editura Tracus Arte, București, 2019.

Barthes R., Baudry J.L., Derrida J., *Pentru o teorie a textului*, Editura Univers, București, 1980.

Cioculescu, Șerban; Streinu, Vladimir; Vianu, Tudor, *Istoria literaturii moderne*, Editura Casa Școalelor, București, 1944.

Cornea, Paul, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780 - 1840*, Editura Minerva, București, 1972.

Cornea, Paul, *Regula jocului*, Editura Eminescu, București, 1980.

Coord. Cornea, Paul, *Propășirea, Foaie științifică și literară*. Editura Minerva, București, 1980, nr. 29, din 30 iulie 1844.

Cornea, Paul; Păcurariu, D., *Curs de Istoria literaturii române*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1962.

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii românești*, Editura Litera, Chișinău, 1998.

Marino, Adrian *Biografia ideii de literatură*, vol 6, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000.

Munteanu, Nic., N., *Aspecte și direcții în romanul românesc de la primele începuturi până azi*, Editura Oficiul de librărie, București, 1937.

Negrici, Eugen, *Iluziile literaturii române*, Editura Polirom, Iași, 2017.

Nemoianu, Virgil, *Îmblânzirea romantismului. Literatura europeană și epoca Bidermeier*, Editura Minerva, București, 1998.

Piru, Al., *Istoria literaturii române de la început până azi*, Editura Univers, București, 1981.

Vârgolici, Teodor, *Aspecte ale romanului românesc din secolul al XIX-lea*, Editura Eminescu, București, 1985.

<https://www.observatorcultural.ro/articol/ce-este-literatura/>, Articol accesat la data de 12 iunie 202

---

¹⁶⁹ - Teodor Vârgolici, *Aspecte ale romanului românesc din secolul al XIX-lea*, Editura Eminescu, București, 1985, p. 131.